

ORTODOKSLUKLAR

Ece Ayhan (Datça/Muğla, 1931 - İzmir, 12 Temmuz 2002) Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. İlk şiiri 1954'te *Türk Dili*'nde yayımlandı. Bu dönemde, sonradan ilk kitabı *Kınar Hanımın Denizleri*'ne (1959) aldığı, kendine özgü çağrışımlar ve göndermelerle örülü şiirleriyle hem Türk şiirinde hem de İkinci Yeni'nin içinde kendine farklı bir kanal açtı.

1965'te yayımladığı *Bakışsız Bir Kedi Kara* ve 1968'de yayımlanan *Ortodoksluklar*'la neredeyse bütünüyle "özel bir dil" halini alan bu şiir, Ayhan'ın, 1973'te yayımladığı ve daha geniş bir okur kitesince alımlanan *Devlet ve Tabiat*'ıyla birlikte bu kez de "sokağın diliyle" okurunu oluşturdu. 1977'de yayımlanan ve kitapla aynı adı taşıyan ünlü şiirini ve ilk dört kitabını içeren *Yort Savul* ise Ece Ayhan şiirinin kendisinden sonraki kuşaklar üzerindeki gücünün belki de topluca belgelenişi idi. 1981'de *Zambaklı Padişah*, 1982'de de "tarihin düzünden okunduğu" *Çok Eski Adıyladır*'ı yayımlayan Ece Ayhan'ın şiiri üzerinde Enis Batur, *Tahta Troya*'da (1981) bir kitap boyutunda konaklamış; Ender Erenel *Ece Ayhan Sözlüğü*'nü, Kemal Yalgın - Orhan Alkaya ikilisi ise *Çok Eski Adıyladır Sözlüğü*'nü yayımlamışlardı. Ayhan'ın 1982 sonrası şiirlerinin bir bölümünü, kimi yazı ve konuşmalarıyla birlikte içeren *Çanakkaleli Melâhat'e İki El Mektup ya da Özel Bir Fuhuş Tarihi* 1991'de "düzşiiirler" alt başlığıyla yayımlanmıştı.

*Ece Ayhan'ın
YKY'deki kitapları:*

Başbozuk Günceler (1993)
Şiirin Bir Altın Çağı (1993)
Bütün Yort Savul'lar! (1994)
Aynalı Denemeler (1995)
Dipyazılar (1996)
Morötesi Requiem (1997)
Sivil Denemeler Kara (1998)
Hay Hak! Söyleşiler (2002)
Bir Şiirin Bakır Çağı (2002)
Hoşça Kal - İlhan Berk'e Mektuplar (2004)
Kınar Hanımın Denizleri (2018)
Ortodoksluklar - Özel (2018)

Doğan Kardeş

Şiirimiz Mor Külhanidir Abiler - Seçme Şiirler (2008)

Ece Ayhan hakkında:

"Adım Ece Ayhan Çağlar..."
(hazırlayan: Tunç Tayanç, 2014)

ECE AYHAN

Ortodoksluklar

50 Yaşında

Şiir

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 5100
Şiir - 369

Ortodoksluklar - 50 yaşında / Ece Ayhan

Editör: Murat Yalçın

Tasarım: Nahide Dikel
Grafik uygulama: İlknur Efe

Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.
Dudullu Organize San. Bölgesi 1.Cad. No:16 Ümraniye-İstanbul
Tel: 444 44 03 • Fax: (0216) 365 99 07-08 • www.bilnet.net.tr
Sertifika No: 31345

1. baskı: de Yayınevi, Nisan 1968
YKY'de ciltli, özel baskı: İstanbul, Mayıs 2018

ISBN 978-975-08-4234-4

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2018
Sertifika No: 12334

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
İstiklal Caddesi No: 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0212) 252 47 00 Faks: (0212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

İÇİNDEKİLER

Önsöz / Ahmet Soysal • 9

ORTODOKSLUKLAR

I • 17
II • 18
III • 19
IV • 20
V • 21
VI • 22
VII • 23
VIII • 24
IX • 25
X • 26
XI • 27
XII • 28
XIII • 29
XIV • 30
XV • 31
XVI • 32
XVII • 33
XVIII • 34
XIX • 35
XX • 36
XXI • 37
XXII • 38
XXIII • 39
XXIV • 40
XXV • 41
XXVI • 42
XXVII • 43

KİTABA İLİŞKİN YAZILAR

Ece Ayhan Sözlüğü / Ender Erenel • 47

Ece Ayhan'ın Gâvurlukları / Sezer Tansuğ • 70

“Okuduğum En Değerli Kitap” / Chris King • 72

Yayın Notu: *Ortodoksluklar*, Ece Ayhan'ın YKY tarafından yayımlanan *Bütiin Yort Savul'lar!* kitabının içinde yer almaktadır.

Sunu

1960'larda Divan şiirine, Yunan mitolojisine, toplumsal olgulara, folklorla, güncel siyasete yönelen şiirimizde aykırı bir yol tutar Ece Ayhan. Protopop Avvakum'un *Hayatım* (1946), Metin And'ın *Bizans Tiyatrosu* (1962) gibi kaynaklardan beslenen, göndermelerle yüklü, yoğun, karanlık ve politik sertlikler taşıyan bir şiir koyar ortaya. Bilge Karasu'nun *Uzun Sürmüş Bir Günüün Akşamı* (1970) anlatısıyla birlikte edebiyatımızın en "mor" yapıtıdır bu.

Ortodoksluklar Ece Ayhan'ın üçüncü kitabı. 27 parça bir düzyazı şiir demeli esasında. Türk şiirinin marjlarını oluşturan bu kitabı, Memet Fuat yönetimindeki de Yayınevi tarafından yayımlanışından elli yıl sonra, birkaç kılavuz yazıyla desteklemeyi uygun gördük.

Bu baskı için bir önsöz yazmayı memnuniyetle kabul eden Ahmet Soysal'a, Chris King'in yazısına izin veren Murat Nemet-Nejat ile bu yazının çevirmeni Orhan Koçak'a teşekkür ederiz. 1969'dan beri başvurulan "Ece Ayhan Sözlüğü"nün yazarı Ender Erenel'e ulaşamadık ama pek çok yerde yer almış bu çalışmayı salt bu nedenle göz ardı edemezdik. Ece Ayhan'a yakınlığını hiçbir zaman esirgemeyen Sezer Tansuğu' u kısa ama oldukça "Ecegil" yazısı için minnetle anıyoruz.

Ortodoksluklar, "konuşmaların uzun saltanatlısı", elli yıldır sürüyor.

Yapı Kredi Yayınları

Önsöz

Ahmet Soysal

Şimdiden söylenebilir ki 1960'lı yıllar, hemen öncesi ve hemen sonrasıyla beraber Türkçe şiir tarihinin en verimli, en yaratıcı yıllarının başında gelmekte. Ece Ayhan, bu dönemin başat adlarından biri. Onun şiirini benzersiz kılanı açıklamak, *sıkı* bir eleştirel okuma gerektirir, ve bu bakımdan, bu şiirin henüz karşılığını yeterince bulamadığını belirtmeliyim (bu durum, genellikle, belli bir eleştirmen tembelliğinden ileri gelmektedir: o, kafasındaki ideolojik şablonları metinlere önceden yansıtarak, metinlere bu şablonlara uygun şeyler söyletme uğraşı vermektedir; tabii, eleştirmenlerden söz ediyorum, şiir dışından şiir konusunda ahkâm kesenleri saymıyorum). Bir önsözün dar kapsamında böyle bir okumayı gerçekleştirmem olanaksız. Birkaç yön göstermekle yetineceğim.

1968'de yayımlanan *Ortodoksluklar*, başlıksız, Latin sayılı numaralarla sıralanmış 27 düzyazı şiirden oluşmuş. Şiirler de, genellikle, birincisi dışında, birkaç kısa

paragraf'tan oluşuyor. Düzyazı şiir, Ece Ayhan'ın önceki yapıtı *Bakışsız Bir Kedi Kara'nın* (1965) tarzı. Türkçe şiirde –aslında genel olarak şiirde– yaygın olmayan bir tarz. Ece Ayhan'ın bu konuda iki modeli olduğu öne sürülebilir (bunlar zaten göndermede bulunduğu modeller): Rimbaud ve Lautréamont. Rimbaud, daha çok biçimsel olarak; ve Lautréamont, daha çok içerik olarak. Ece Ayhan'ın ilk düzyazı yapıtından ikincisine şiirin bölümleri (“paragraflar”) seyreliyor. Bu seyrelmeyle birlikte, “paragraflar” hatta cümleler arasındaki anlam kopukluğu derecesi de artıyor. Bu bakımdan, *Ortodoksluklar*, Ece Ayhan'ın şiir yazısında bir uç noktayı temsil ediyor. Şiirin biçimsel ve içeriksel *gerginliği*, onda, hiçbir zaman bu düzeyde olmamıştır. Bunu açmak istiyorum.

Öncelikle, düzyazı şiirin genel bir niteliğine değinmek gerekli. Düzyazı şiir, bir *anlatı zorlamasının* güdümünde meydana gelmekte. Ece Ayhan'ın ilk bilinen metinleri arasında “*Hikâyeler*”in olduğunu biliyoruz.¹ *Anlatı yönelimi*, iki kitapta, tekil bir şiir yazısına uyuyor. Buna göre, *anlatıya ilişkin olan*, sürekli olarak, *belirlenmiş özgün bir tarzda şiirselleşmekte*. Bu tarz, Ece Ayhan'ın düzyazı şiirinin *üslubunu* belirtiyor. Bu üslup, anlatının varsayılması gereken bütüncül anlatımına birbiriyle eklemlenen iki tip işlem uygulamakta: birincisinde, anlatı çizgisi sürekli olarak kesiliyor; böylece birbirine göre sıçrama, kopuş oluşturan düzyazı kesitleri art arda

1 Bu hikâyelerden oluşan bir kitap YKY'den çıkacak.

sıralanıyor; ikinci işlem ise (aslında birincisiyle aynı an'da gerçekleşen) kesitleri sessel ve ritmik bir yaratısal tasarıma göre "şekillendiriyor". Bu iki işlem de, sonuç olarak, anlam olgusunu (şiirin anlam ögesini) zora, hatta sıklıkla çıkmaza sokuyor, böylece *kayba fırlatıyor* (bir çeşit anlam felâketine yol açarak).

Oysa, metinlerin anlam felâketi, belli bir içeriksel sürekliliği, tutarlılığı saklamıyor: bu, bir *şiddet* içeriği. Bu kadar şiddet içeren metinlere, dünya edebiyatında rastlamak kolay değil. Nasıl bir şiddet? Burada, tarihsel ve coğrafî olarak konumlanmış kimi *karşı karşıya gelmelerde* belli öznelerin bedenlerine uygulanmış şiddet söz konusu. Özel olarak *Ortodoksluklar*'da, tarih ve coğrafya, genel olarak Bizans-Osmanlı alanını işaret ediyor. Bedenlere uygulanan şiddetin ağır basan bir yönü *cinsel şiddet*. İşte bu noktada, Lautréamont göndermesinden söz etmek olanaklı görünüyor (aslında her iki düzyazı kitap için de). Ece Ayhan'ın şiirinde cinsel şiddet imgelerinin neyi belirttiği sorulabilir. Bunlar, bir çok ilişki çeşidine gönderiyor. Bunlardan bir tanesi, çift ilişkisi: belli çiftlerin özel sado-mazoşist cinsel pratiklerine göndermeler var görünüyor. Bu anlamda, cinsel şiddet, "olağan" bir cinselliğe ilişkin arzusal boyutu ifade eden diğer imgelerle aynı kategoriye girmekte. Bu düzlemde, eşcinsel içeriğin de yer yer su yüzüne çıktığını görmek olanaklı. Bir başka ilişki çeşidini ise çocuklara ve kadınlara (özellikle fahişelere) uygulanan cinsel şiddet oluşturmakta. Bu ikinci kategoride, artık

iktidar boyutu öne çıkıyor. Bir üçüncü kategori de, bu kez tam anlamıyla politik anlama sahip bir kategori olarak, genel olarak çeşitli devletlerin ve onların baskıcı aygıtlarının ezdikleri, bastırdıkları, sömürdükleri bireylere ve gruplara uyguladıkları genel şiddetin kapsamına giren cinsel şiddeti belirtmekte. Öyleyse bu son noktada, artık cinsel şiddet, genel şiddetin bir parçası; ve Ece Ayhan'da bu genel şiddete de gönderme var.

Denilebilir ki, Ece Ayhan'ın düzyazı şiirlerindeki anlam felâketi, bir diğer felâketin –şiddete ve özel olarak cinsel şiddete ilişkin felâketin– ifadesiyle bir arada yürüyor. Sanki iki felâket ancak birbirine bağlanarak varolmalıymış ya da varolabilirmiş gibi. Böyle bir şiir, öncelikle, okuruna haz vermekten çok onu kendi karanlığına çekerek ona sıkıntı veriyor, hatta acı veriyor. Ama onun sanatsal yaratisının düzeyi öyle ki, o, yine de, *bu karanlığının içinden* estetik hazlar vermekten arınmış değil. Bu, biçimsel bakımdan geçerli. Özgün ve tekil bir *dil müziği* tınıyor, okumanın sessiz derinliğinde. Belli bir *müzik* tasarımına göre seçilmiş sözcükler, sözcük devamlılıkları, kopukluklar, boşluklar (“paragraflar” arası): hem sessel hem ritmik (ya da kısaca sessel-ritmik) bir yaratı... Ece Ayhan, bilindiği gibi, çağdaş müziğe, ve özel olarak Anton Webern'e değinmiştir. Anton Webern'in bir *lied*'inde biçimsel seyrelme, her sözcüğü, her sözcük kesitini artık tonal düzene bağlı olmayan özgür melodik çizgisinde –sessizlikle çevrili olarak ve enstrümantal eşliğin kontrastlı, çok-renkli tınısıyla sarıl-

mış olarak– sesin canlı soluğuyla iç içe ortaya sermektedir. İşte bundan bir şey vardır *Ortodoksluklar*'da. Anton Webern (Schönberg ve Berg gibi) genellikle çağdaşları Ekspresyonist şairlerin şiirleri üzerine beste yapmıştı. Yukarıda, Ece Ayhan için Rimbaud ve Lautréamont göndermesinden söz ettim. Alman (ve Avusturya) Ekspresyonizm'yle bildik bir bağı olmamakla birlikte, Ece Ayhan'ın şiirinin (özellikle *Ortodoksluklar*'ı da içeren ilk döneminde) herhangi bir Sürrealizm'e olduğundan çok, kendiliğinden, Ekspresyonizm'in ifade alanına yakın olduğunu belirtmek isterim.

İstanbul, 4 Nisan 2018